

UDK:811.163.42-05 Firholcer, L.
811.163.42'367.62
Prethodno priopćenje
Primljeno: 10.6.2018.

Horvatsko-slavonska slovnica za početnike Lavoslava Firholcera

Mateja FUMIĆ
Stupari 10, Viškovo
mfumic@ffri.hr

Lavoslav Firholcer u Varaždinu je 1847. godine objavio *Horvatsko-slavonsku slovnicu za početnike* koja je podijeljena na četiri velike cjeline: *pravočitanje* (ortoepija), *pravopis* (ortografija), *rečoižpitivanje* (morfologija), *rečoslagnje* (sintaksa) i *glasoudaranje* (prozodija), a sve su cjeline oblikovane na principu pitanja i odgovora. Jezično je gradivo obrazloženo na 107 stranica, nakon čega dolazi 21 stranica tekstova za vježbu čitanja, popis rukopisnih i tiskanih ćiriličnih te latiničnih slova, a na posljednjim je četirima stranicama primjer teksta na srpskome jeziku koji je prvo zapisan ćirilicom, a potom latinicom. U radu se analizira sadržaj Firholcerove slovnice i uspoređuje s koncepcijom zagrebačke filološke škole i dvjema dotada objavljenim slovnica koje su na Firholcera imale značajan utjecaj – *Osnove slovnice slavjenske narčja ilirskoga* Vjekoslava Babukića iz 1836. te posebno *Temelja ilirskoga i latinskoga jezika za početnike* Antuna Mažuranića iz 1839. godine.

Ključne riječi: *Horvatsko-slavonska slovnica za početnike, hrvatski jezik, Lavoslav Firholcer, zagrebačka filološka škola*

1. Uvod

Hrvatski je jezik obavezni predmet u hrvatskim školama te se sustavno uči od prvoga razreda osnovne škole. „Temeljni je cilj nastave Hrvatskoga jezika osposobiti učenike za jezičnu komunikaciju koja im omogućuje ovladavanje sadržajima svih nastavnih predmeta” (Lazzarich 2017: 19), a „u procesu učenja hrvatskoga jezika učenici postupno ovladavaju normama: gramatičkom, pravopisnom, pravogovornom, stilskom i leksičkom” (Aladrović Slovaček 2014: 30). Želja za normiranjem hrvatskoga jezika, a onda i usvajanjem njegove gramatičke strukture, u povijesti se hrvatskoga jezika razvila vrlo rano pa tako danas imamo više desetaka povijesnih i suvremenih gramatika hrvatskoga jezika. Osobito je plodno razdoblje u pisanju gramatika, odnosno slovnica, bilo hrvatsko 19. stoljeće. Riječ je o razdoblju borbe hrvatskih filoloških škola: riječke, zagrebačke, zadarske i hrvatskih vukovaca, a osobitu pažnju zavrjeđuju gramatičari one zagrebačke, posebice Vjekoslav Babukić sa svojom *Osnovom slovnice slavjanske narječja ilirskoga* iz 1836. godine. Spomenimo i Antuna Mažuranića, autora *Temelja ilirskoga i latinskoga jezika za početnike* (1839. i 1842.) i *Slovnice Hrvatske za gimnazije i realne škole* (1859. uz više pretisaka) te Adolfa Vebera Tkalčevića, predstavnika zagrebačke filološke škole i autora *Skladnje ilirskoga jezika za niže gimnazije* (1859. i 1862. godine), *Slovnice za četvrti razred katoličkih glavnih učionah u Carevini austrijskoj* (1862. uz više pretisaka) i *Slovnice hrvatske za srednja učilišta* (1871., 1873., 1876.).

Jezična je koncepcija zagrebačke filološke škole propisivala morfonološko (etimološko) pravopisno načelo kojim se jasno čuva granica između prefiksalnog i korijenskog te korijenskog i sufiksalnog morfema (*odpiti, iztočiti, francuzka, vrabca*). Na fonološkoj razini valja izdvojiti bilježenje grafema rogato *e* na mjestu nekadašnjega jata, čiji izgovor nije čvrsto normiran jer je Veber smatrao da bi se propisivanjem samo ijekavskoga izgovora zastupao isključivo štokavski (hercegovački, kako ga Veber naziva) izgovor, dok bi ostala dva hrvatska narječja ostala zanemarena. Zagrebačka je škola ustrajala na štokavskoj osnovici hrvatskoga jezika, međutim nije zanemarivala ni kajkavsko ni čakavsko narječje. Valja izdvojiti još i

pisanje popratnoga vokala /e/ uz slogotvorni /r/, dok je u morfologiji vjerojatno najpoznatiji nastavak –ah u genitivu množine zbog kojeg je Veber vrlo žestoko polemizirao s Franom Kurelcem koji je na tom mjestu vidio samo nulti gramatički morfem, nazivajući zagrebački nastavak vrlo negativno konotiranim izrazima: *nekakav genitiv na –ah, laži-genitiv, zlokobni –ah, rugota, nesretni –ah* (v. više Fumić 2015: 47).

Slovnice triju gore navedenih predstavnika zagrebačke filološke škole bile su uzor i poticaj i drugim njihovim suvremenikima da se okušaju u pisanju gramatika hrvatskoga jezika. Jedna je takva nastala iz pera Lavoslava Firholcera, svećenika, propovjednika i učitelja koji je 1847. godine u Varaždinu objavio *Horvatsko-slavonsku slovnicu za početnike*, a tri godine kasnije i njezin pretisak. U ovome ćemo radu prikazati strukturu gramatike, vidjeti koliko se ona (ne)razlikuje od Babukićeve i Mažuranićeve slovnice te, nadamo se, doprinijeti upotpunjavanju slike o hrvatskoj slovničarskoj praksi 19. stoljeća.

2. Metodologija rada

U prikazivanju strukture *Horvatsko-slavonske slovnice za početnike* započeli smo s osnovnim podatcima o djelu – gdje je i kada tiskano, koliko ima stranica te na koje je cjeline podijeljeno. Nakon toga smo se posvetili svakom od četiriju velikih poglavlja ove slovnice te ih analizirali s obzirom na gramatička rješenja koja se u njoj nalaze i vidjeli koliko se ona podudaraju s onima koja se nalaze u gramatikama Firholcerovih uzora – *Osnovi slovnice slavjanske narječja ilirskoga Vjekoslava Babukića*, a posebice *Temeljima ilirskoga i latinskoga jezika za početnike* Antuna Mažuranića. Usmjerali smo se pri tom posebno na ona jezična pitanja koja su zaokupljala pažnju filologa 19. stoljeća: grafiju, nastavke genitiva i dativa, lokativa i instrumentala množine, a zanimalo nas je i koje termine Firholcer rabi te ima li u njima nekih jedinstvenih rješenja.

3. O Lavoslavu Firholceru

Lavoslav Firholcer bio je svećenik i utemeljitelj *Zbora duhovne mladeži zagrebačke*, gdje je upoznao neštokavske učenike, mahom kajkavske, osnovama hrvatskoga jezika prema načelima zagrebačke filološke škole. Iz crtice objavljene u *Obćem zagrebačkom kalendaru*¹ saznajemo da je radio kao oltarnik u crkvi svetoga Florijana kao njemački propovjednik i kateheta viših škola u Varaždinu. U nekoliko drugih starijih izvora nalazimo detalje koji pomažu upotpuniti sliku o Lavoslavu Firholceru pa tako saznajmo da je u godini 1837./1838. za predsjednika *Zbora duhovne mladeži* izabran Ivo Miković, što je za anonimnog autora teksta objavljenog u *Dragoljubu* iz 1867. godine bio sretniji izbor od Firholcera koji je Mikovića zamijenio iste godine: „Za sljedeću školsku godinu (1837/8) uzabran bje za predsjednika Ivo Miković, nu častohlapni Firholcer učini proti izboru spletke, sa začistnima članovi (...). Novim izborom postade Lavoslav Firholcer predsjednikom, ali je bio nemaran; još kao bilježnik imaše sastaviti ljetopis ali ga nesastavi ni kao predsjednik, premda je to opetovano obećavao; isto tako neizpuni obećanja, da će za potvrdu društva umoliti tada već potvrđenoga biskupa Jurja Haulika”².

U skladu sa svojom preporoditeljskim i (vjero)učiteljskim pozivom te rodoljubnim idealima, poticao je izdavanje zemljovida nekadašnje Kraljevine Hrvatske³, a 11. rujna 1848. krenuo je s hrvatskom vojskom predvođenom banom Josipom Jelačićem do Dravskoga mosta gdje ih je blagoslivljao prije odlaska u borbu s Mađarima⁴.

U svoje je naslijeđe ostavio dva izdanja *Horvatsko-slavonske slovnice za početnike* (1847. i 1850. godine) i historiografsko djelo *Čertice iz poviestnice Hrvatske* iz 1849. godine, a preminuo je 1865. godine, što iščitavamo i iz objave o smrti objavljene u *Glasonoši*⁵.

¹ Riječ je o *Obćem zagrebačkom kalendaru* za 1847. godine.

² *Dragoljub*, prvi tečaj, 1867. godina, str. 104.

³ V. više *Napredak*, treći tečaj, 1861./1862. godina, str. 224.

⁴ V. više: http://www.gmv.hr/izlozbe/varazdin_1848/images/7.2.html.

⁵ *Glasonoša*: ilustrirani hrvatski časopis za zabavu, pouku, politiku i narodno gospodarstvo, peti godišnjak, 1865., str. 119.

4. Analiza *Horvatsko-slavonske slovnice za početnike*

Svoju je slovnicu (gramatiku) za početnike Lavoslav Firholcer tiskao u tiskari Josipa pl. Placera u Varaždinu 1847. godine, a pretisak je objavljen tri godine kasnije. Kako stoji na prvoj stranici ove knjige, autor ju je posvetio svome prijatelju Mihajlu Koščecu⁶. Iste godine kada je objavljena, u *Danici ilirskoj*⁷ je i predstavljena pa tako saznajemo da se *Horvatsko-slavonska slovnica za početnike* mogla kupiti po cijeni od 30 krajcara srebra, i to u Županovoj knjižarnici u Zagrebu⁸. Baš u maniri prave reklame, u prikazu se hvali Firholcerov podvig iako su dometi njegova rada ipak predimenzionirani. Tako ondje stoji: „Nastojec narodni naš jezik u javni život uvesti, vrlo nas mučaše, što nismo imali knjižice, iz koje bi se našinci upoznati mogli s glavnimi pravili gramatike narodnoga našega jezika. Ovomu nedostatku doskoči baš u dobar čas g. F. sastavivši gori napomenutu knjižicu” (*Danica ilirska* 1847: 188). Iz ovoga se daje zaključiti da Hrvati do 1847. godine nisu imali tiskane knjige iz koje bi se mogle učiti osnove hrvatskoga jezika, što, dakako, nije točno. I sam se Firholcer poziva na uzore koji su mu pomogli u sastavljanju gramatike, što autor prikaza objavljenog u *Danici* i citira: „(...) sastavio sam deržeći se Osnove slovnice slavjanske narječja ilirskoga od g. Věkoslava Babukića, i Temeljah ilirskoga jezika od g. profesora A. Mažuranića” (*Danica ilirska* 1847: 188). Napomenimo da je Babukićeva gramatika objavljena 1836. godine, dok je Mažuranić *Temlje ilirskog i latinskog jezika* objavio 1839. godine.

Iz naziva je potonjih dviju gramatika jasno da se hrvatski jezik nije oduvijek nazivao hrvatski, već se za njega rabilo više naziva – ilirski, slovinski, dalmatinski, bosanski, slavonski, pa čak i naš (usp. Stolic 1996, Knežević 2007). U naslovu Firholcerove gramatike stoje dva naziva (*horvatski* i *slavonski*) koji ondje očito ne funkcioniraju kao

⁶ Mihajlo Koščec bio je, kako je to Firholcer zabilježio u posveti, varaždinski računovođa, odvjetnik i gradski sudac (usp. Firholcer 1847: 3), a tomu dodajmo i crticu da je 27. svibnja 1848. izabran za saborskog zastupnika.

⁷ Riječ je o broju 47., tečaju 13. *Danice ilirske* od subote 20. studenog 1847., str. 188.

⁸ Iste godine kada je slovnica predstavljena u *Danici*, o njoj se pisalo i u češkom časopisu *Česká včela*, 1847., str. 399.

sinonimi pa valja razjasniti što se smatra *horvatskim*, a što *slavonskim* jezikom. Prvi se od tih dvaju naziva rabi pri imenovanju kajkavskoga književnoga jezika i „u tome značenju naziv horvatski nalazimo u gotovo svih kajkavskih autora 18. i 19. stoljeća – književnika, propovjednika i autora gramatika” (Stolac 1996: 113), dok slavonski označuje štokavski književni jezik⁹.

Jezično je gradivo obrazloženo na 107 stranica, nakon čega dolazi 21 stranica tekstova za vježbu čitanja¹⁰, popis rukopisnih i tiskanih ćirilčnih i latiničnih slova, a na posljednjim je četirima stranicama primjer teksta na srpskome jeziku koji je prvo zapisan ćirilicom, a potom latinicom¹¹. Slovnica je podijeljena na četiri¹² velike cjeline: *pravočitanje* (ortoepija), *pravopis* (ortografija), *rěčoižpitivanje* (morfologija), *rěčoslaganje* (sintaksa) i *glasoudaranje* (prozodija), a sve su cjeline oblikovane na principu pitanja i odgovora. Lavoslav Firholcer bio je, između ostaloga, oltarnik i propovjednik pa je zasigurno bio upoznat s brojnim katekizmima koji su bili oblikovani upravo na takav način kako bi građu približili svojim čitateljima, prvenstveno djeci. I druge slovnice Firholcerovih suvremenika oblikovane su prema tom metodičkom principu. Spomenimo tako *Temelje ilirskoga i latinskoga jezika za početnike* Antuna Mažuranića, kojeg Firholcer, kao što smo već spomenuli, navodi kao jednog od svojih uzora te gramatike „drugih jezika (npr. latinskoga) koje su pisane hrvatskim kajkavskim književnim jezikom (npr. gramatike Antuna Rožića Pervi temelji diačkoga jezika za početnike vu domorodnom

⁹ Sukladno tome, razlikuje i etnike Horvati (kajkavci) i Slavonci (štokavci).

¹⁰ Riječ je o tekstovima koje je Lavoslav Firholcer izdvojio iz *Iskrica* Nikole Tommasea, talijanskoga jezikoslovca rođenog u Šibeniku (više o Tomasseu u: Knežević 2015: 315-340), a što autor slovnice i sam navodi u bilješki na dnu stranice (usp. Firholcer 1847: 109).

¹¹ Ipak, pri transliteraciji s ćirilice na latinicu Firholcer nedosljedno bilježi ekavski refleks jata u pojedinim leksemima (*svet, pre*, ali *gdi, razuměvam, slědovatelě*), a griješi i u provođenju morfonološkog pravopisnog načela *francuzka, englezka, neizključavajući, bezčestna*) koje nije uobičajeno u srpskome jeziku koji se temelji na fonološkome.

¹² Iako u Uvodu bilježi da *Horvatsko-slavonska slovnica za početnike* ima 5 strana, odnosno cjelina, Firholcer ne razrađuje posljednju, *glasoudaranje*, odnosno dio o prozodiji. Ponešto o naglasku bilježi u drugome dijelu, onome o pravopisu kada spominje naglaske i znakove za naglaske. Pretpostavljamo da je tome tako jer je isto učinio i Antun Mažuranić u svojim *Temeljima ilirskoga i latinskoga jezika za početnike* na koje se Firholcer ugledao.

jeziku, Varaždin, 1821. i Kratko naputjenje vu kruto hasnoviteh, i zevsema potrebnih temeljih diačkoga jezika, Budim, 1820.)” (Brlobaš 2011: 310). Svaka cjelina započinje najjednostavnijim pitanjima (Što je slovnica?, Koliko stranah ima slovnica?, Što je pisme?), a ona postupno, kako čitatelj ima sve više znanja, postaju složenija (*Koja je razlika medju nadznačenim pismenom ć s potezom sěkomičnim, i sastavljenim tj?, Kako izvode poluporšasto vrěme trajuci glagolji, koji izlaze na sti?*), a time i odgovori opširniji.

U prvome poglavlju, onome o *pravočitanju*, odnosno ortoepiji, Firholcer bilježi 32 slova, odnosno pismena¹³ abecede, a ovdje ćemo se osvrnuti na nekoliko grafijskih rješenja oko kojih su se jezikoslovci 19. stoljeća najviše kolebali. Vidimo da su u Firholcerovu popisu dva slova više u odnosu na hrvatsku abecedu danas. Tomu je tako jer u popis slova ubraja rogato *e*, grafem kojim se označavao refleks jata, koji se mogao čitati kao /e/, /i/ te /je/, ovisno o dijalektalnoj pripadnosti govornika, no pobornici su zagrebačke filološke škole predlagali izgovor /ie/, odnosno /je/, što onda predlaže i Firholcer u svojoj slovnici¹⁴. Osim toga, Firholcer bilježi i dva digrafa za isti fonem, odnosno digrafima /dj/ i /gj/ bilježi fonem /ž/. O njihovome izgovoru piše ovako: „Sastavljeno pisme gj, izgovara se mehko, kao dosadanje horvatsko gy i ima jednaki glas sa sastavljenim pismenom dj (...). Razlika medju sastavljenimi pismeni dj, i gj jest ova: da se gj samo u pisanju kerstnih imenah i prezimenah, i iz njih izvedenih rečih piše, u drugih rečih istoga glasa potrebuje se uvijek dj (...)” (Firholcer 1847: 9). S druge strane, slogotvorni /r/ u popisu slova abecede ne razlikuje od neslogotvornog, iako ga u pismu uredno

¹³ U hrvatskoj jezikoslovnoj terminologiji 19. stoljeća nailazimo na kolebanja između naziva *slovo*, *glas* i *pisme*. Tako neki autori, uključujući i Firholcera, rabe naziv *pisme* za ono što danas nazivamo *slovom* (v. više Brlobaš, Horvat 2006). U bilješki na dnu šeste stranice Firholcer bilježi ovako: „Rěč pisme odgovara dosad kod nas upotrěbljenoj rěči slovo niti ih je slobodno po volji zaměniti, jer rěč slovo znamenuje u našem čistom jeziku govor. Pisme je, dakle, za Firholcera slovo, a slovo je ono što danas smatramo glasom. „Terminološko je razlikovanje prvi uveo Vjekoslav Babukić u svojoj *Ilirskoj slovnici* (1854.)” (Brlobaš, Horvat 2006: 50 prema Tafra 1993: 52).

¹⁴ Usporedbe radi, Antun Mažuranić u svojoj slovnici (u radu se referiramo na pretisak slovnice iz 1842. godine) znatno detaljnije objašnjava kako se izgovara refleks jata, dok Firholcer tek u jednoj rečenici navodi da se rogato *e* čita kao *ie* ili *je* (usp. Mažuranić 1842: 5 i Firholcer 1847: 9).

bilježi uz popratni vokal /e/: *perva* (6), *dvoverstna* (6), *gerčke*, *cerkve* (7), *kerstnih* (9). U nastavku poglavlja autor *Horvatsko-slavonske slovnice za početnike* ne bilježi gramatičko gradivo o podijeli glasova ili glasovnim promjenama, a što možemo pronaći u Babukićevoj i Mažuranićevoj slovnici, već navodi tek nekoliko uputa što znači pojedini interpunkcijski znak te kako oni utječu na izgovor pojedinih riječi ili većih dijelova rečenica.

U poglavlju o pravopisu daje nekoliko napomena o pisanju velikoga slova, pisanju riječi iz stranih jezika, napose onih koji u sebi imaju slova koja ne pripadaju hrvatskoj abecedi (q, x i y) te predlaže njihov fonetski zapis (*Kvietancia* umjesto *Quietantia*, a vjerojatno zato i bilježi svoje prezime kao Firholcer, a ne Fürholzer), a iako ga ne imenuje, spominje i morfonološko pravopisno načelo na kojem se zasniva jezična koncepcija zagrebačke filološke škole: „Kod izvedenih rječih paziti je na koren, iz kojega izvedene jesu, koi se u pisanju s drugim koim pismenom zaměniti nikada ne nesmie, n. p. zlo bi se pisalo: svadba (pir), društvo, teško jer koren je: svat, družiti, težak, dakle svatba, društvo, težko” (Firholcer 1847: 21). Spomenimo još da u poglavlju o pravopisu Firholcer bilježi napomene o naglasnome sustavu iz kojih je jasno da razlikuje tri naglasaka: *težki*, *oštri* i *zavinjeni*¹⁵.

Treće je poglavlje naslovljeno *O rěčioizpitavanju*, a autor u zagradi bilježi stranu istovrijednicu (*etymologia*). Iako bismo zbog potonjeg termina lako mogli zaključiti da je riječ o dijelu gramatike koji objašnjava podrijetlo riječi, čitajući uviđamo da Lavoslav Firholcer zapravo opisuje morfologiju hrvatskoga jezika. Ovo je poglavlje podijeljeno na osam potpoglavlja u kojima se opisuju vrste riječi, i to: *ime* (imenice), *městoime* (zamjenice), *glagolj* (glagoli), *pričastje* (participi), *predlog* (prijedlozi), *prislov* (prilozi), *veznik* (veznici) i *medjumetak* (uzvici). Kao što vidimo, ovaj je popis vrsta riječi nešto kraći od današnje podjele na imenice, zamjenice, pridjeve, brojeve i glagole te priloge, prijedloge, uzvike, čestice i veznike. *Pričastje* se, odnosno particip, nalazi kao zasebna kategorija vrste riječi u starijim, posebno kajkavskim, gramatikama zbog jezičnopovijesnih razloga:

¹⁵ Riječ je, govoreći današnjom terminologijom, o kratkouzlaznom, dugouzlaznom i dugosilaznom naglasku (v. više Brlobaš, Horvat 2006: 59).

„Naime, stari kajkavski gramatičari, dajući opis bilo kajkavskoga, bilo njemačkoga jezika, oslanjaju se na kategorije u latinskim gramatikama te slovnicaма njemačkoga jezika svojega vremena” (Lewis, Štebih 2004: 115). S druge strane, u gore navedenom popisu nedostaju brojevi i pridjevi koje zagrebačka filološka škola tradicijski ubraja u imenice, odnosno „pridjeve i brojeve klasificira kao jednu vrstu riječi – ime” Morić-Mohorovićić (2016: 71). O pridjevima Firholcer, po uzoru na Babukića i Mažuranića¹⁶, piše unutar potpoglavlja o imenicama, razlikujući pritom ime *samostavno* i *pristavno*. Potonji naziv odgovara pridjevima, što se vidi iz odgovora na pitanje „Kako se djele imena pristavna po svojem znamenovanju? Imena pristavna po svojem znamenovanju djele se na dva reda: prva pokazuju kakvo je što? kao dobar, gvozdin; a druga čije je što? Kao: Horvatov, horvatski” (Firholcer 1847: 39). Brojeve, ponovno po uzoru na starije hrvatske gramatičare (v. više Lewis, Štebih 2004: 115), ne izdvaja kao zasebnu vrstu riječi, već ih prikazuje kao vrstu pridjeva: „Brojnici jesu imena pristavna, kojimi se kolikoća stvarih izvjestno pokazuje” (Firholcer 1847: 48). Iako je Firholcer svoju slovnicu uvelike oblikovao prema Mažuranićevu predlošku, za razliku od njega, koji spominje čestice ili *partikule*, u *Horvatsko-slavonskoj slovnici* ovu vrstu riječi ne izdvaja kao zasebnu morfološku kategoriju, već samo spominje ovaj naziv kada opisuje koju drugu gramatičku kategoriju, primjerice kada u poglavlju o sintaksi piše o bilježenju čestice ne uz glagole: „Zanikajuća čestica *ne* stavlja se pred glagolj (...)” (Firholcer 1847: 106). No kada opisuje tvorbu superlativa, odnosno *trejtjega stupnja*, rabi riječ *slovka*: „Tretji stupanj djele se tako, da se drugomu stupaju **slovka** naj predstavi” (Firholcer 1847: 48, isticanja M. F.). *Slovka* je u brojnim gramatikama, pa tako i u onoj Firholcerovoj, bio jedan od naziva za *slog* (v. više Brlobaš, Horvat 2006: 58; Lewis, Štebih, Vajs 2006: 187) pa nije potpuno jasno zbog čega Firholcer uvodi nepotrebnu homonimiju u svoju slovnicu, tim više što je poznavao

¹⁶ Babukić u *Osnovi slovnice slavjenske narječja ilirskog* (1836.) spominje *samostavno*, *pridavno* i *brojno ime* (v. više Babukić 1836: 15, a Mažuranić u *Temeljima ilirskoga i latinskoga jezika za početnike* (1842.) navodi samo *samostavno* i *pridavno ime* (v. više Mažuranić 1842: 13).

Mažuranićev¹⁷ predložak, kao i ostale gramatike svojih suvremenika u kojima se rabe nazivi za čestice (v. više Morić-Mohorovičić 2016), a kako je vidljivo iz prethodnog citata, naziv čestica poznavao je i on sam.

U imenskih riječi, dakle imenica, zamjenica, pridjeva i brojeva, izdvaja sljedeće gramatičke kategorije: *spol* (rod), *broj*, *padež* i *sklanjanje* (sklonidbu). Razlikuje tako tri roda, tri broja, odnosno *jednbroj* (jedninu), *dvobroj* (dvojinu) koji dolazi uz brojeve dva, tri i četiri i *višebroj* (množinu), sedam padeža, i to: *imenovni* (*nominativus*), *rodovni* (*genitivus*), *dajni* (*dativus*), *tužbeni* (*accusativus*), *zovni* (*vocativus*), *predložni* (*praepositionalis*¹⁸) te *tvorni* (*instrumentalis*)¹⁹ i tri sklonidbene vrste: *a*, *e* i *i*. Za svaku sklonidbenu vrstu navodi po dva primjera, imenicu koja označuje živo i koja označuje neživo, i to za tvrdu²⁰ i meku deklinaciju.

Firholcer daje pregled i nekih specifičnosti pri sklonidbi imenica, kao što su provođenje glasovnih promjena (nepostojani /a/, palatalizacija, sibilarizacija, vokalizacija), zatim kako se sklanjaju imenice nekadašnjih sporednih deklinacija (*vrijeme*, *tele*, *mati*, *kći*), kako se sklanja supletivna imenica čovjek, a spominje i zagrebačko²¹ –

¹⁷ Mažuranić spominje čestice (*partikule*) u *Temeljima*, no kao hiperonim prijedlozima, priložima, veznicima i uzvicima (v. više Mažuranić 1842: 12).

¹⁸ Riječ je o lokativu.

¹⁹ Uz hrvatske nazive padeža, koji su „uglavnom doslovni prijevodi grčkih i latinskih naziva” (Tafra 1993b: 80), predstavnici su zagrebačke filološke škole često zapisivali i latinske ili grčke uzore (Morić-Mohorovičić 2016: 71). Dodajmo da po uzoru na Babukića, a za razliku od Mažuranića, Firholcer bilježi nazive hrvatskoga podrijetla koji su u nekim rješenjima čak i bolja od Babukićevih (primjerice, Babukić za genitiv bilježi *roditeljni* padež, a Firholcer *rodovni*).

²⁰ Po tvrdoj se deklinaciji sklanjaju riječi koje završavaju nepalatalom (*jelen*, *Marko*, *žena*, *zapovjed*), a po mekoj one koje završavaju palatalom (*kralj*, *nož*, *polje*).

²¹ Misli se na nastavak –ah u genitivu množine koji su zagovarali pobornici zagrebačke filološke škole. Taj je nastavak izazivao brojne polemike u 19. stoljeću, posebno između Frana Kurelca, predstavnika riječke filološke škole koji se u polemičkom tekstu *Kako da sklanjamo imena? ili greške hrvatskih pisac glede sklonovanja osobito 2-a padeža množine* (1853.) obrušio na ahavce, kako podrugljivo zove predstavnike zagrebačke filološke škole, i Adolfa Vebera Tkalčevića koji u svome *Brusu jezika* (1862.) navodi da se h bilježi „da se 2. padež plurala razlikuje u pismu od drugih sličnih padežah” (Veber Tkalčević 1862: 343). Riječ je, dakle, tek o grafemu koji nema izgovornu vrijednost.

ah u G množine: „Višebrojni rodovni padež imenah drugoga sklanjanja děla se tako, da se jednobrojnomu imenovnomu padežu prida pisme h; n. p. žena, ženah; sluga, slugah” (Firholcer 1847: 35). U sklonidbi imenica bilježi nesinkretizirane oblike dativa, lokativa i instrumentala množine, ali uz njih u zgradama bilježi sinkretizirane nastavke: -ima za imenice a-vrste te i-vrste –ama za imenice e-vrste iako je svoju slovnici uvelike oblikovao prema onoj Antuna Mažuranića, dakle prema jezičnoj koncepciji zagrebačke filološke škole, a prema kojoj su nastavci ovih triju padeža nesinkretizirani. Nesinkretizirane oblike nalazimo i u Babukićevoj slovnici, još jednom Firholceru uzoru. Brešan i Galić (2014) bilježe da se ovakvi dvojni oblici javljaju i u slovnici Rudoslava Fröhlich Veselić, dok se nesinkretizirani oblici javljaju u slovnicama Andrije Torkvata Brlića i Pere Budmanija, hrvatskih vukovaca, čija koncepcija propisuje upravo sinkretizirane oblike (v. više Brešan, Galić 2014: 512), a Branka Tafra potonjoj dvojici vukovaca dodaje i Mirka Divkovića (v. više Tafra 2005: 72). Riječ je o razdoblju kada norma još uvijek nije u potpunosti usustavljena pa ovakvi dvojni oblici nisu rijetkost.

U pridjeva razlikuje *izvĕstni* i *neizvĕstni*, odnosno određeni i neodređeni lik pridjeva, a uz prikaze njihove sklonidbe spominje i u čemu je glavna razlika među ovim oblicima: „Neizvĕstna pristavna imena pokazuju vlastitost kojegod neizvĕstne, i nestanovite osobe ili stvari, i odgovarjau na pitanje kakov? (...) Izvĕstna pristavna imena pako znamenuju kakvoću izvĕstne i stanovite osobe ili stvari, i odgovaraju na pitanje koi?” (Firholcer 1847: 45). Osim toga, Firholcer prikazuje i komparaciju pridjeva te pri tom rabi nazive *drugi* i *tretji stupanj od prispodobljanja*²², a navodi da se komparativ tvori nastavcima –ji i –i, dok se superlativ tvori, kao što smo već naveli, tako „da se drugomu stupaju slovka naj predstavi” (Firholcer 1847: 48). Spomenimo da se u slovnici govori i o *nepravilnoj* i *najnepravilnijoj komparaciji*. U prvu ubraja one pridjeve za koje danas ne držimo da se mijenjaju po nepravilnoj komparaciji: „debel ima deblji; lĕp, lĕpši; šup, šuplji” (Firholcer 1847: 47), dok u najnepravilniju komparaciji

²² Na 41. stranici u zgradi bilježi i latinske nazive *comparativa* i *superlativa* (Firholcer 1847: 41).

ubraja tri pridjeva koje i danas smatramo supletivnim²³: „dobar ima bolji; zal, gorji; velik; veći; mal, manji” (Firholcer 1847: 47).

U brojeva razlikuje *stožerne* (glavne), *redovne* (redne), *umnožne* (zbirne) i *samostavne* (brojevni pridjevi i imenice), što je nešto jednostavniji prikaz Mažuranićeve podijele na *glavne*, *redne*, *razdjeliteljne*, *umnožiteljne*, *razmjerne*, *prirječne* i *samostavne* brojeve (Mažuranić 1842: 45, 46), a u nastavku potpoglavlja daje primjere sklonidbe brojeva po pridjevnoj deklinaciji.

Zamjenice Firholcer razlikuje po obliku, funkciji i po značenju. Po obliku razlikuje *jednostavne* (*ja, ti, sebe, ovaj, onaj, on, taj, sam, isti, tko?, koi, moj, tvoj, svoj, njegov, naš, vaš, njihov, čiji?*) i *složene* (*ikoi, gděkoi, někoi, koigod, koigodar, tkogod, čijigod, koimudrago*). Po funkciji razlikuje *samostavne* (imeničke) i *pristavne* (pridjevske) zamjenice – *ja, ti, sebe, tko?* pripadaju imeničkim zamjenicama, a ostale pridjevskim. Po značenju razlikuje *osobne*, *pokazne*, *odnosne*, *posjedovne* (posvojne), *zamjenite* (povratna) i *upitne* zamjenice. Definicije zamjenica u ovoj su gramatici vrlo pojednostavljene, često i slikovite: „Městoime pokazno je, koje stanovitu osobu ili stvar tako pokazuje, kao da bi na nju perstom kazao” ili „Městoime upitno jest, koim se u pitanjih služimo” (Firholcer 1847: 54) iako su u njemu poznatim gramatikama Vjekoslava Babukića i Antuna Mažuranića zamjenice kompleksnije definirane i objašnjene. Iako u naslovu njegove slovnice stoji da je ona namijenjena početnicima, ne možemo razloge ovakvim skromnim definicijama i objašnjenjima tražiti u tome za koga je ona pisana, već je tome vjerojatno razlog Firholcerovo nedovoljno jezikoslovno umijeće zbog čega se i danas u literaturi o njemu piše kao o autoru čija je „slovničarska djelatnost ostala u sjeni Babukića i Mažuranića jer u njegovoj slovnici nema izvornosti ni samosvojnih normativnih i metodoloških rješenja” (Aladrović Slovaček 2015: 34).

Glagoli zauzimaju najveći dio morfološkog opisa pa tako na 40 stranica autor opisuje što su glagoli, koji glagolski oblici postoje, prikazuje sprezanje pomoćnih glagola *biti* i *htjeti*, glagola *polagati* (što je primjer doslovno preuzet iz Mažuranićevih *Temelja*) kroz

²³ Supletivni su komparativi i *manji* (*malen*) te *dulji* (*dug*), v. više Barić 2005: 183

sva vremena i načine koje zapisuje te donosi i napomene o tvorbi pojedinih glagolskih oblika. Autor *Horvatsko-slavonske slovnice* tako spominje četiri glagolska načina: *znakovni* (indikativ), *vezni* (konjunktiv²⁴), *zapovjedni* (imperativ) i *neopredjeljeni* (infinitiv). Što se glagolskoga vida tiče, Firholcer razlikuje *trajuće* (nesvršene) i *minuće* (svršene) glagole, a Željka Brlobaš smatra da ono što metodološki nedostaje Firholcerovu gramatičkom opisu glagolskoga vida jest to što ne spominje vidsku tvorbu, što objašnjava time da je Firholcer svoju slovnicu pisao prema već postojećim uzorima, u prvome redu Mažuranićevim *Temeljima*, pa nije obuhvaćao one kategorije koje ondje nisu zapisane (v. više Brlobaš 2007: 157), što govori u prilog već izrečenoj ocjeni Firholcera slovnickoga rada. Glagolska vremena dijeli upravo prema kriteriju glagolskoga vida – posebno navodi ona vremena koja imaju trajujući, a posebno koja imaju minući glagoli. Prvi tako imaju sedam mogućih vremena: *sadanje*, *poluprošasto vrijeme*, *prošasto neopredjeljeno* i *prošasto sastavljeno vrijeme*, *davnje*, *dojduće* te *dojduće prošasto vrijeme*, dok *minući* glagoli imaju *sadanje*, *sasvim prošasto jednostavno*, *sasvim prošasto sastavljeno* i *davnje*, *dojduće* te *dojduće prošasto vrijeme*. Firholcerova metodologija opisa glagolskih oblika, njihovi nazivi i primjeri uporabe gotovo su u potpunosti preuzeti iz *Temelja ilirskoga i latinskoga jezika za početnike*, no u slovnicu nije uvrstio latinsku konjugaciju glagola, što je i za očekivati s obzirom na to da je Mažuranić napisao slovnicu o osnovama hrvatskog i latinskog jezika, dok se Firholcer ograničio samo na prikaz hrvatske gramatike.

Kao što smo već naveli, particip je u ovoj, ali i u mnogim drugim slovnicama koje slijede latinski i njemački uzor, izdvojen kao posebna vrsta riječi. Danas participa više nema u hrvatskome jeziku, no njegove relikte vidimo u glagolskim pridjevima i prilozima. Tako se iz nekadašnjeg aktivnog participa prezenta razvio današnji glagolski prilog sadašnji (na –ći, npr. *hvaleći*), iz aktivnog participa preterita prvog glagolski prilog prošli (na –(a)vši; *rekavši*), iz aktivnog

²⁴ Konjunktiva u hrvatskome jeziku naravno nema, no „autori [se] ugledaju u glagolske kategorije iz gramatika njemačkoga i latinskoga jezika, [pa] ne treba čuditi što, opisujući hrvatski kajkavski književni jezik, preuzimaju u cijelosti sustav glagolskih načina (npr. vežući način = ‘konjunktiv’)” (Lewis, Štebih, Vajs 2006: 191).

participa preterita drugog glagolski pridjev radni (na –o, -la, -lo, -li, -le, -la; *hvalio, hvalila, hvalili*) te iz pasivnog participia preterita glagolski pridjev trpni (na –(e)n, -(e)na, -(e)no ili -t, -ta, -to; *hvaljen, podignut*). I Firholcer spominje sva četiri glagolska oblika nastala iz nekadašnjih participia, no uz drugačiju terminologiju. Glagolski je prilog sadašnji tako *sadanje pričastje*, a prošli *prošasto pravo pričastje*, dok je *prošasto nepravo pričastje* glagolski pridjev radni, a *terpeće pričastje prošastoga vremena* glagolski pridjevi trpni. U *Horvatsko-slavonskoj slovnici* nema značajnijeg opisa ovih glagolskih oblika, već samo napomena da se sklanjaju po pridjevskoj deklinaciji.

Prijedloge²⁵ dijeli u pet skupina, ovisno o tome uz koji padež dolaze pa nabraja one uz genitiv, dativ, akuzativ, lokativ i instrumental, a tek nešto više piše o onim prijedlozima koji se javljaju uz više padeža, primjerice prijedlog u koji dolazi uz genitiv, akuzativ i lokativ ili za koji osim uz genitiv i akuzativ, dolazi i uz instrumental. Međutim, poglavlje o prijedlozima ostaje na razini popisa, ne i propisa.

U priloga razlikuje mjesne, vremenske, količinske, upitne, brojne, potvrдне, niječne i one koji kazuju kakvoću čega. Već smo spomenuli da čestice ne zdvaja kao zasebnu vrstu riječi pa u priloge ubraja i one riječi koje danas nazivamo česticama²⁶ (*da, dakako, uistinu, doista, zaista, ne*).

Veznici i uzvici također su ostali na razini popisa – ne klasificira ih po značenju ili službi te ne prikazuje tvorbu, već ih samo definira, s tim su obje definicije gotovo doslovno preuzete iz *Temelja*, i nabraja nekoliko najučestalijih riječi koje pripadaju jednoj, odnosno drugoj vrsti riječi.

Posljednje je poglavlje posvećeno sintaksi, no ona nije ni približno detaljno prikazana kao što je to slučaj s današnjim normativnim priručnicima, pa čak i s Mažuranićevim *Temeljima*, gdje sintaksa

²⁵ Prijedloge navodi kao predloge. Za ovu je vrstu riječi bilo mnogo naziva: pretpostavek, predstavje, predrečja, dok se pr(ij)edlog javlja u Stulića, Babukića, Mažuranića i Suleka (v. više Lewis, Štebih, Vajs 2006: 192).

²⁶ Prilozi su vrsta riječi koja se prilaže drugim riječima kako bi ih pobliže objasnila, no „posebnu vrstu priloga čine riječi koje su po obliku prilozi, ali se ne prilažu pojedinim riječima (...), nego cijeloj rečenici. One pokazuju stav govornika prema onome što se u rečenici govori i ne vrše službu nijednog njezina dijela, pa ih odvajamo kao posebnu vrstu riječi pod imenom čestice (...). Posebnom vrstom priloga smatraju se i veznici” (Barić 2005: 274).

također nije osobito opširno opisana. Ipak, Mažuranić, iako sažeto, ipak spominje rečenične dijelove (subjekt, predikat i objekt) i ponešto o sintaksi padeža. Firholcer tek naznačuje ponešto o sročnosti²⁷ i dijelnom genitivu²⁸, a što se sintakse padeža tiče, spominje tek koji padež dolazi uz povratne glagole ili pojedine priloge.

5. Zaključak

Iz analize *Horvatsko-slavonske slovnice za početnike* Lavoslava Firholcera jasno je da je gotovo sva svoja rješenja temeljio ili doslovno preuzeo iz *Temelja ilirskoga i latinskoga jezika za početnike* Antuna Mažuranića pa se zbog toga u dosadašnjoj literaturi može naići na negativne ocjene Firholcerova slovničarskog rada. I zaista, ne možemo reći da je njegova slovnica uvelike doprinijela normiranju hrvatskoga jezika te je, kao što smo već naveli, ostala u sjeni Babukićeva i Mažuranićeva rada. Slovnici nedostaju neki dijelovi, primjerice distribucija glasova, dok drugi, kao što je to primjer sa sintaksom, nisu dovoljno razrađeni te su ostali samo na razini opisa. No, to nikako ne znači da o Firholcerovoj gramatici možemo govoriti s negativnim predznakom. Tako u *Horvatsko-slavonskoj slovnici* uočavamo nekoliko terminoloških rješenja koja su jedinstvena te ustrajanje na hrvatskim nazivima različitih morfoloških kategorija (nazivi padeža, nazivi za komparativ i superlativ, nazivi glagolskih oblika). Valja imati na umu da je ova slovnica nastala nekoliko godina nakon što su objavljena dva ključna normativna priručnika Babukića i Mažuranića, a u trenutku kada su jezične koncepcije zagrebačke filološke škole već imale prevlast u ondašnjoj filološkoj slici Hrvatske. Teško je bilo konkurirati ovim dvama uglednim jezikoslovcima koji su stajali u samome vrhu zagrebačke filološke škole. Ne čudi stoga što je Firholcer, koji, napomenimo, nije bio školovani jezikoslovac, većinu svoga rada izveo relativno neinventivno.

²⁷ „Imena pristavna, mjestoimena, i pričastja imaju se slagati sa svojim imenom samostavnim u spolu, broju i padežu” (Firholcer 1847: 106).

²⁸ „Stvari dione kao: voda, vino (...) postavljaju se u rodovni iliti drugi padež” (Firholcer 1847: 107).

No, to ne znači da ovaj i slične pothvate hrvatskih jezikoslovaca i onih koji to nisu bili po svome primarnome zvanju, ali su dali obol u pisanju hrvatskih normativnih priručnika, smijemo zanemarivati. Analize jezikoslovnih radova različitih autora upotpunjuju filološku sliku, što je za male jezike kao što je naš osobito bitno.

Literatura

Aladrović Slovaček, K. (2015). Školska gramatika od Babukićevih dana do danas. *Radovi Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Požegi* (4), 29–40.

Antoljak, S. (2004). *Hrvatska historiografija*. Zagreb: Matica hrvatska.

Babukić, V. (1836). *Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga*. Zagreb: Tiskara Milana Hiršfelda. Dostupno na: https://books.google.hr/books?id=IO5bAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (24. svibnja 2018.)

Barić, E. i dr. (2005). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.

Brešan, T., Galić, I. (2014). Sklonidbeni sustav imenica u Budmanijevoj Grammatica della lingua serbo-croata (illirica). *Anali Dubrovnik* 52(2), 499–520.

Brlobaš, Ž. (2007). *Glagolski vid u hrvatskim gramatikama do 20. stoljeća*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Brlobaš, Ž. (2011). Gramatičke definicije vrsta riječi u Jezičnici horvatsko-slavinskoj Josipa Đurkovečkoga. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 37(2), 309–331.

Brlobaš, Ž., Horvat, M. (2006). Fonološko nazivlje u hrvatskim gramatikama 19. stoljeća. *Filologija* (46–47), 49–66.

Česká wčela, Prag, 1847., str. 399. Dostupno na: https://books.google.hr/books?id=VWYxAQAAMAAJ&pg=PA399&lpg=PA399&dq=la+voslav+Firholcer&source=bl&ots=SaBYej5s0l&sig=MskN0oFZGOYYOGsJ8tV2qZ3yV0U&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwjT_J7vvMTbAhVDYZoKHW3JAtk4ChDoAQgqMAE#v=onepage&q=lavoslav%20Firholcer&f=false (24. svibnja 2018.)

Danica ilirska, trinaesti tečaj, Zagreb, 1847., str. 188. Dostupno na: <https://books.google.hr/books?id=5fk0AQAAMAAJ&pg=PA188&lpg=PA188&dq=horvatsko-slavonska+slovnica+za+po%20C4%8D+etnike+danica&source=bl&ots=FAMn5AWJMm&sig=oqUiyoS->

gRQOV7SDfMJUAYIrMCM&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwjn56j553bAhWG16QKHRGOB3kQ6AEIXzAG#v=onepage&q&f=false (24. svibnja 2018.)

Dragoljub: zabavan i poučan tjednik, prvi tečaj, Zagreb, 1867., str. 104. Dostupno na: <https://books.google.hr/books?id=IkxjwQWfVngC&pg=PA104&dq=firholcer&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwjW9cmQ5Z3bAhXCblAKHSGwAmYQ6AEIODAE#v=onepage&q=firholcer&f=false> (8. lipnja 2018.)

Firholcer, L. (1847). *Horvatsko-slavonska slovnica za početnike*. Varaždin: Tiskom kraljevske povlaštene tiskarnice Josipa pl. Placera.

Foder, B. (16. siječnja 2018.). *Varaždinski.hr*. Preuzeto s: <http://varazdinski.rtl.hr/drustvo/vz-kalendar-prije-48-godina-osnovan-karate-klub-varazdin> (8. lipnja 2018.)

Fumić, M. (2015). *Jezične koncepcije riječke i zagrebačke filološke škole* (diplomski rad). Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffri%3A130> (22. svibnja 2018.)

Glasonoša: ilustrirani hrvatski časopis za zabavu, pouku, politiku i narodno gospodarstvo, peti godišnjak, Beč, 1865., str. 119. Dostupno na: <https://books.google.hr/books?id=DC2QusEAdJIC&pg=PA119&dq=lavoslav+Firholcer&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwiziNS7vcTbAhURKFAKHZlyAbIQ6AEITTAI#v=onepage&q=lavoslav%20Firholcer&f=false> (8. lipnja 2018.)

Gradski muzej Varaždin. (nepoznat datum objave). Preuzeto s: http://www.gmv.hr/izlozbe/varazdin_1848/images/3.14.html (24. svibnja 2018.).

Gradski muzej Varaždin. (nepoznat datum objave). Preuzeto s: http://www.gmv.hr/izlozbe/varazdin_1848/images/7.2.html (8. lipnja 2018.)

Knežević, B. (2015). „Da sebenico un figlio vindice nel bronzo ascolta...”: Nikola Tommaseo od književnog uzora do političke ikone. *Ricerche slavistiche* 13(59), 315–340.

Knežević, S. (2007). Nazivi hrvatskoga jezika u dopreporodnim gramatikama. *Croatica et Slavica Iadertina*, 3(3), 41–69.

Kurelac, F. (1999). Kako da sklanjamo imena? ili greške hrvatskih pisac glede sklonovanja osobito drugoga padeža množine. U: Pranjković, Ivo (ur.), *Jezikoslovne rasprave i članci*, (str. 70.–87.). Zagreb: Matica hrvatska.

Lazzarich, M. (2017). *Metodika Hrvatskoga jezika u razrednoj nastavi*. Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci.

Lewis, K., Štebih, B. (2004). Nazivi za vrste riječi u hrvatskome kajkavskome književnom jeziku. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 30(1), 107–119.

Lewis, K., Štebih, B., Vajs, N. (2006). Gramatičko nazivlje u hrvatskome kajkavskome književnom jeziku. *Filologija* (46–47), 183.–201.

Mažuranić, A. (1842). *Temelji ilirskoga i latinskoga jezika za početnike*. Zagreb: Tiskom Fr. Župana c. k. pov. Štampara i knjigoteržca.

Morić-Mohorovičić, B. (2016). Parčićevo morfološko nazivlje u kontekstu morfološkoga nazivlja zagrebačke filološke škole. *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja* 28(1), 69–81.

Napredak: školski časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži, treći tečaj, Zagreb, 1861. – 1862., str. 224. Dostupno na: <https://books.google.hr/books?id=luWPXV52dLwC&pg=PA224&dq=lavoslav+Firholcer&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwiziNS7vcTbAhURKFAKHZlyAbIQ6AEILzAC#v=onepage&q=lavoslav%20Firholcer&f=false> (8. lipnja 2018.)

Obći zagrebački kalendar, drugi tečaj, Zagreb, 1847., str. 41. Dostupno na: <https://books.google.hr/books?id=fedYAAAACAAJ&pg=RA4-PA41&lpq=RA4-PA41&dq=lavoslav+firholcer&source=bl&ots=LBtqKzB3kC&sig=BtSMEu6T6Mkg1dr2Tpm-YyR0qi8&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwiImMXx5J3bAhUJ3qQKHbTzAusQ6AEIPDAE#v=onepage&q=lavoslav%20firholcer&f=false> (8. lipnja 2018.)

Stolac, D. (1996). Nazivi hrvatskoga jezika od prvih zapisa do danas. *Filologija*, 27(2), 107–121.

Tafra, B. (2013). Dvjestota obljetnica rođenja Vjekoslava Babukića (1812–2012). U Kurtović Budja, Ivana (ur.), *Vjekoslav Babukić: Osnova slovnice slayjanske narječja ilirskoga*, (str. 81.–177.). Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Grad Požega.

Tafra, B. (1993). *Gramatika u Hrvata i Vjekoslav Babukić*, Zagreb: Matica hrvatska.

Tafra, B. (2005). Pogled na ilirizam 170 godina poslije. *Gradovrh: časopis za književno-jezična, društvena i prirodosnanstvena pitanja* 2(2), 62–78.

Veber Tkalčević, A. (1999). Brus jezika. U: Pranjković, Ivo (ur.), *Jezikoslovne rasprave i članci*, (str. 335–348). Zagreb: Matica hrvatska.

***Horvatsko-slavonska slovnica za početnike* by Lavoslav Firholcer**

Mateja FUMIĆ
Stupari 10, Viškovo
mfumic@ffri.hr

Lavoslav Firholcer published *Horvatsko-slavonska slovnica za početnike* (grammar for beginners) in Varaždin in 1847. The grammar is divided into four big parts: *pravočitanje* (orthoepy), *pravopis* (orthography), *rečoižpitivanje* (morphology), *rečoslaganje* (syntaxes) and *glasoudaranje* (prosody), and all parts are in the question-and-answer form. This grammar of the Croatian language contains 107 pages of description of the Croatian language, 21 pages of practise reading skills, a list of handwritten and typewritten Cyrillic and Latinic letters, while the last four pages contain texts in Serbian written in the Cyrillic script and in the Latinic script. This paper analyses contents of grammar and compares them with the linguistic concepts of the Zagreb School of Philology and two grammars which had influenced on Lavoslav Firholcer's grammar – *Osnova slovnice slavjenske narječja ilirskoga* from 1836 by Vjekoslav Babukić and especially *Temelji ilirskoga i latinskoga jezika za početnike* from 1839 by Antun Mažuranić.

Keywords: *Croatian language, Horvatsko-slavonska slovnica za početnike, Lavoslav Firholcer, Zagreb School of Philology*